

SámiSoster ry
PL 71, 99870 INARI
www.samisoster.fi
info@samisoster.fi
etunimi.sukunimi@samisoster.fi

30.6.2017

Sosiaali- ja terveysministeriö
Kirjaamo, PL 33, 00023 Valtioneuvosto 16.15
kirjaamo@stm.fi.

Asia: *Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta maatalouden lomitussjärjestelmien uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi.*

Viite: *LAUSUNTOPYYNTÖ STM 044:00/2016*

Saamelaisten valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan järjestö SámiSoster ry lausuu otsikossa mainituista hallituksen esityksistä seuraavaa:

1. Lausunnon lähtökohdista

SámiSoster ry kiinnittää huomiota siihen, että saamelaiset eivät ole ainoastaan kielellinen vähemmistö, vaan Suomen perustuslaissa tunnustettu maan ainoa alkuperäiskansa. Kansainvälisessä oikeudessa alkuperäiskansojen oikeusaseman sääntelyssä pyritään näiden kansojen koko kulttuurimuodon ja elämäntavan suojaamiseen ja ylläpitämiseen. Poronhoito on saamelaisten kulttuurimuodon aineellinen perusta ja saamelaisten oman kielen, kulttuurin ja elämänmuodon ylläpitämisen ja kehittämisen keskeisimpänä osatekijänä. Perustuslaki turvaa saamelaisille alkuperäiskansana oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan ja poronhoito kuuluu säännöksen turvaamaan saamelaisten kulttuurimuotoon.

Vastaavasti Suomen EU:n liittymissopimuksen pöytäkirjassa nro 3 on huomioitu, että Suomi on sitoutunut saamelaisten elinkeinojen ja kulttuurin säilyttämiseen ja kehittämiseen sekä katsottu, että perinteinen saamelaiskulttuuri ja saamelaiselinkeinot ovat riippuvaisia luontaiselinkeinoista, kuten poronhoidosta. Esimerkiksi työelämä ja tasa-arvovaliokunnan mietinnössä 7/2003 vp on todettu, että viranomaisten tulee suunnitelmallisesti edistää saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa poronhoitoa ja hankkia sillä toimeentulonsa.

Sittemmin EU:n liittymissopimuksen pöytäkirja n:o 3 saamelaisista on otettu Euroopan perustuslaista tehdyn sopimuksen pöytäkirjaksi n:o 8, jonka kuudes jakso sisältää saamelaisia koskevat määräykset 60-62 artiklassa. Näistä artikloihin 60 ja 61 on sisällytetty aikaisemmat saamelaisten perinteisiä elinkeinoja koskevat määräykset. Artiklan 62 mukaan määräysten soveltamisessa otetaan huomioon julistus saamelaisista. Perustuslakiin liitettyjä pöytäkirjoja

koskevaan 32. julistukseen saamelaisista on otettu muun ohella saamelaispöytäkirjan n:o 3 johdanto (preamble).¹

Poronhoitajien sijaisapulain käsittelyn yhteydessä maa- ja metsätalousvaliokunta totesi lausunnossaan (MmVL 29/2009 vp- HE 221/2009 vp) ” Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että poronhoitotavat poikkeavat eri puolilla poronhoitoaluetta. .. Erityisesti saamelaisalueen poronhoidon eräs erityispiirre on vapaaseen laiduntamiseen perustuva poronhoito, jossa porojen paimentaminen, työskentely porokylän tai muun sukuyhteisön kautta ja laidunkierto ovat olennaisia toimintoja. Saamelaisen kulttuurin säilyminen elinvoimaisena edellyttää toimia saamelaisen poronhoidon aseman vahvistamiseksi, sillä saamelaisyhteisöjen sosiaalinen kanssakäyminen samoin kuin saamen kielen ja kulttuurin siirtyminen sukupolvelta toiselle ovat sidoksissa poronhoitoon. Tärkeää on, että saamelaisalueella sijaiset ovat saamen kielen taitoisia”

Poronhoitajien sijaisavulla on siten olennainen merkitys poronhoitajien mahdollisuuksiin harjoittaa poronhoitoaan myös erityistoimia vaativissa tilanteissa, kuten sairaana tai tapaturman sattuessa.

Saamelaisilla on PL 121.4 § mukaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto saamelaisten kotiseutualueella. Tämän itsehallinnon sisältö määräytyy viime kädessä alkuperäiskansoja koskevien ihmisoikeusasiakirjojen mukaisesti. Lainvalmisteluasiakirjojen mukaan saamelaisten itsehallinto on tarkoitettu dynaamiseksi niin, että saamelaiset voivat itse kehittää sitä.

Yhdistys korostaa aiempiin sote- ja maakuntauudistuksen eri valmisteluvaiheissa antamiinsa lausuntoihin viitaten, että saamelaisten asemaa ja oikeuksia pitäisi tarkastella kaikissa heitä koskevissa lainsäädäntöhankkeissa edellä mainitusta lähtökohdasta. Sen mukaisesti esimerkiksi saamelaisille tarkoitettujen poronhoitajien sijaisavun ja sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämistä tulisi arvioida saamen kansan kokonaistarpeiden näkökulmasta eikä pelkästään kielellisenä kysymyksenä. Oikeudelliselta kannalta kyse on saamelaisten perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteuttamisesta alkuperäiskansana. Nyt puheena olevassa laajassa uudistuksessa kuten niin monessa muussakin aikaisemmin toteutetussa uudistuksessa saamelaisia kohdellaan lähinnä alueellisena kielivähemmistönä eikä alkuperäiskansana perustuslain mukaisesti. Sote- ja maakuntauudistuksessa on käytännössä sivuutettu tyystin saamelaisten perustuslaillisen itsehallinnon kehittämistarpeet, mihin kysymykseen muun muassa SámiSoster ry kiinnitti aiemmissa asiaa koskevissa lausunnoissaan huomiota.

Yhdistys on useaan kertaan lausunut Sote- ja maakuntauudistukseen liittyvistä lakiesityksistä, joissa saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet turvataan saamen kielilain säännösten mukaisesti. Tämä ilmenee selvästi hallituksen esityksen nro 15/2017 vp yleis- ja yksityiskohtaisista perusteluista (ks. s. 282 ja 442 – 443). Yhdistyksen mielestä tämä ratkaisu on riittämätön ja epäonnistunut, koska se tulee johtamaan käytännössä tilanteeseen, jossa Lapin maakunta ei luo pysyviä valmiuksia palvelujen tarjoamiseen saamen kielellä ja saamelaiskulttuurin mukaisesti, vaan saamelaisten oikeudet turvataan viime kädessä tulkkauksen avulla tilannekohtaisesti. Tämän lisäksi ratkaisu tulee johtamaan siihen, että saamelaisten palvelutarvetta arvioidaan lähinnä kielellisestä näkökulmasta.

¹ Ks HE 67/2006, nide I s. 105-107, 207 ja 330.

Poronhoitajien sijaisapulain toimeenpanon muuttaminen koskee saamelaisten perusoikeuksia, joten eduskuntakäsittelyssä asia on käsiteltävä perustuslakivaliokunnassa.

2. Poronhoitajien sijaisavun toimeenpanoon esitetyistä muutoksista

Poronhoitajien sijaisapu vakinaistettiin vuoden 2015 alussa ja poronhoitajien sijaisapu sopeutettiin Euroopan Unionin säännösten mukaiseksi. Lomituspalvelulait eivät koske vielä poronhoitajia, koska heille ei ole vuosilomaoikeutta, joten SámiSoster ry lausuu vain poronhoitajien sijaisapua koskevasta asiasta.

Työryhmän esityksen mukaan poronhoitajan sijaisapulakiin tulisi lähinnä toimeenpanoa koskevat vastaavat muutokset ja järjestämisvastuu keskitettäisiin Lapin maakunnalle ja näin turvattaisiin osaamisen sekä kielellisten oikeuksien toteutuminen.

SámiSoster ry lausuu tästä asiasta, kuten jo on useassa lausunnossa todennut, että suunnitellussa maakunta johtoisessa toiminnassa saamelaisten perusoikeudet alkuperäiskansana eivät toteudu, koska maakuntalaki lähtee siitä, että saamelaiset ovat kielellinen vähemmistö ja tulkkaus täyttää lain vaatimukset, jolloin ei huomioida perustuslaissa säädettyä saamelaisten oikeutta omaan kulttuuriin ja kieleen. Poronhoitajien sijaisaputoiminta on saamelaisille sen luonteinen toiminta, ettei sitä voida lainkaan hoitaa tulkkauksen avulla.

Työryhmän mukaan keskittämällä Lapin maakuntaan turvataan poronhoidon asiantuntemus ja osaaminen. SámiSoster ry viittaa em. valiokuntien lausuntoihin, joissa nostetaan esille poronhoitotapojen eroavaisuudet ja saamen kielen merkitys saamelaisalueella ja toteaa, että nykyinen poronhoitajien sijaisapujärjestelmän toimeenpano MELA:n kautta on kyennyt huomioimaan em. asiat. Mela on poronhoitajien sosiaaliturvasta vastaavana eläkelaitoksena luonteva toimintaympäristö poronhoitajien sijaisavun toimeenpanosta vastaavaksi elimeksi. Siellä on vahva asiantuntemus ja kaikki tarvittavat tiedot vakuutuksen omaavista poronhoitajista, jolloin toiminta on joustavaa ja nopeaa sekä resursseja ja aikaa säästävää.

Poronhoitajien sijaisapujärjestelmä aloitettiin Sosiaali- ja terveysministeriön kokeiluna vuosina 2010 - 2012 (1265/2009), ja siitä saadut tulokset osoittivat, että poronhoitajien sijaisapujärjestelmä oli poronhoitajille välttämätön ja että toimeenpanijana tuli olla MELA. Toiminta vakinaistettiin vuoden 2015 alussa ja sijaisavun tarve on kasvava.

Melalla on saamelaisalueella ja koko poronhoitoalueella poronhoitajien sijaisaputoiminnan toimeenpanossa toimiva henkilöstö ja saamelaisten kotiseutualueella saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet toteutuvat erinomaisesti, ilman että asiakkaan on erikseen vedottava oikeuksiinsa. Järjestelmän toimeenpanossa on luotu hyvät toimintakäytännöt poronhoitajien tarpeiden mukaisesti. Kielen ja kulttuurin lisäksi huomioidaan poronhoitotapojen eroavaisuuksia ja poronhoitovuoden työt, jolloin edistetään saamelaisten yhdenvertaisuuden toteutumista. Toiminta liittyy myös poronhoitajien työhyvinvointiin ja siinä mahdollistuu henkilökohtainen asiakaspalvelu.

Työryhmän esityksen mukaan poronhoitajien sijaisavun enimmäismäärästä säädettäisiin suoraan laissa ja sosiaali- ja terveysministeriö asetuksesta sijaisavun enimmäismäärästä voitaisiin luopua.

Sijaisavun enimmäismäärä säilytettäisiin vuoden 2017 tasossa. Talousarviossa palveluun osoitettu määräraha säilyisi siirtomäärärahana tai mahdollisesti muuttuisi kiinteäksi määrärahaksi.

SámiSoster ry kiinnittää huomiota asiaan, koska laissa säädettävä enimmäismäärästä, tulee vaikuttamaan siihen, ettei enimmäismäärä voida korottaa, vaikka tarve muuttuisikin ja se osaltaan sulkisi pois myös poronhoitajien sijaisavun perusteiden kehittämisen ja laajentamisen.

SámiSoster ry esittää,

että yhdistyksen esittämät kannanotot ja esitykset huomioidaan asian jatkovalmistelussa ja säilytetään poronhoitajien sijaisavun toimeenpano ja kehittäminen Melalla.

Lakiin tarkennetaan poronhoitajien sijaisavun kehittämisen ja laajentamisen mahdollisuus.

Inarissa 30.06.2017

SámiSoster ry

Pekka Aikio
varapuheenjohtaja

Ristenrauna Magga
vs. toiminnanjohtaja